

SOLAKZÂDE HEMDEMÎ'NİN *FİHRİST-İ ŞÂHÂN*'INA NAZİR'İN ZEYLİ

Mücahit KAÇAR*

Özet

XVII. yüzyıl tarihçilerinden olan Solakzâde Hemdemî'nin Osmanlı padişahlarının tahta çıkış tarihlerini ve dönemlerindeki önemli olayları anlatan eseri *Fihrist-i Şâhân*, başlangıçtan IV. Mehmed devrine kadar ki dönemi kapsamaktadır. Sonraki dönemlerde de şâirler bu esere çeşitli zeyiller yaparak IV. Mehmed'ten kendi devirlerine kadar gelmiş olan padişahları anlatmışlardır. Bunlardan biri de 18. yüzyıl şâiri olan Nazîr'dir. Nazîr çalışmamıza konu olan zeylinde IV. Mehmed ile I. Abdülhamîd arasındaki padişahların cülus tarihlerini ve zamanlarındaki önemli olayları anlatmıştır.

Bu çalışmada *Fihrist-i Şâhân* ve zeyilleri hakkında bilgi verildikten sonra, Nazîr'in zeyli tanıtılacak ve metin verilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Fihrist-i Şâhân*, zeyl, Hemdemî, Nazîr

1) Solakzâde Hemdemî ve *Fihrist-i Şâhân*'ı

17. yüzyıl Osmanlı tarihçilerinden olan Solakzâde Mehmed Hemdemî Çelebi, XVII. yüzyılın ilk yarısında İstanbul'da yaşamış, IV. Murad, Sultan İbrahim ve IV. Mehmed zamanlarında sarayda önemli görevler almış bir tarihçi, musikîşinâs ve şâirdir. Babasının Solak-başı olmasından dolayı Solakzâde

* Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü; mukac80@gmail.com

olarak anılan Mehmed Çelebi'nin Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'ndeki bilgilerden IV. Murad'ın musahibi olarak sarayda bulunduğu anlaşılmaktadır¹. Refik, arkadaş, nedim anlamlarına gelen² "Hemdemî" kelimesini de bu yüzden kendisine mahlas olarak seçtiği düşünülebilir. Osmanlıların başlangıçtan 1544 yılına kadar olan dönemini anlattığı Tevârih-i Âl-i Osman isimli tarihi ve şu an elimizde nüshası mevcut olmayan bir de Divan'ı bulunan Solakzâde Hemdemî, 1658 yılında İstanbul'da vefat etmiştir³.

Solakzâde Tarihi olarak bilinen *Tevârih-i Âl-i Osmân*'ı ve *Divan*'ı kadar önemli ve meşhur bir eseri de Osmanlı padişahlarının tahta çıkış tarihlerini ve dönemlerindeki önemli olayları kronolojik olarak ele alan manzum tarihçe şeklindeki *Fihrist-i Şâhân*'ıdır. Safâyî tezkiresinde geçen "*Fihrist-i Şâhân ismiyle mevsûm te'lif-i latîf ile güzel âsâra muvaffak olup pâdişâh-ı Cem-câh Sultan Muhammed hazretlerine verüp azîm inâm u ihsâna mazhâr olup ...*" şeklindeki ifadelerden bu eserin Sultan IV. Mehmed'e sunulup takdirle karşılandığı anlaşılmaktadır. Fihrist-i Şâhân, Safâyî tezkiresine de aynen alınmıştır⁴. Solakzâde Tarihi'nin baş kısmına da "*bu gönüller açan kasîde ve ruhlara rahatlık veren manzûme ki Fihrist-i Şâhân adıyla anılmaktadır. Bu güzel te'lîfe dîbâce seçilmiştir. Bu yüzden burada yazıldı*"⁵ ifadeleriyle Fihrist-i Şâhân'ı koyan Hemdemî, 92 beyitlik eserinin ilk beyitlerinde Osmanlı hânedânını överek bu manzum tarihçeyi, Osmanlı tarihinin herkes tarafından hatırlanıp kolayca ezberlenmesi için kaleme aldığını belirtir. Eserde I. Osman'dan IV. Mehmed'e kadar tahta geçen 19 padişahın cülus tarihi ve dönemi ortalama 4-5 beyitle anlatılmaktadır.

Fihrist-i Şâhân IV. Mehmed döneminden sonrasını ihtiva etmediği için, sonraki dönemlerde gelen şairler tarafından bu esere zeyiller yazılmıştır. Araştırmalarda bu esere Vak'a-nüvis Raşid Efendi, Diyarbakırlı Lebib ve Mülhem Efendiler, Said Paşa, Rüşdizâde Reşid Hasan Efendi, Müstakimzâde Süleyman Efendi ve Ziya Paşa tarafından zeyiller yazıldığı tespit edilmiştir.

¹ Orhan Şaik Gökyay, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, I, YKY, İstanbul 1996, 218.

² Şemsettin Sami, *Kamus-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, İstanbul 1904, 1513.

³ Hemdemî hakkında ayrıntılı bilgi için bkz; M. Kemal Özergin, "Solakzâde Mehmed Hemdemî Çelebi", *İslam Ansiklopedisi*, X, MEB, İstanbul 1998, 748-750.

⁴ Pervin Çapan, *Safâyî Tezkiresi*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005, 713-720.

⁵ Vahit Çabuk, *Solakzâde Tarihi*, I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989, 4.

Bunlardan Ziya Paşa dışındakiler, Hemdemî kadar ayrıntılı bilgiler vermemişlerdir.

Fihrist-i Şâhân ve zeyilleri hakkındaki en ayrıntılı çalışma Vahit Çabuk tarafından yapılmıştır⁶. Bu çalışmada Fihrist-i Şâhân'ın dokuz nüshasının mukayesesinden oluşmuş metni ile Rüşdizâde Reşid Hasan Efendi ve Ziya Paşa'nın zeyilleri eklenmiştir. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde hazırlanan bir lisans mezuniyet tezinde⁷ de Fihrist-i Şâhân'ın bir nüshasıyla, buna Diyarbakırlı Lebib Efendi ve Said Paşa tarafından yapılmış zeyiller konu edilmiştir. Son olarak, Diyarbakırlı Lebib ve Mülhem Efendilerin Fihrist-i Şâhân zeyilleri Orhan Kurtoglu⁸ ile İdris Kadioğlu⁹ tarafından iki ayrı çalışmaya konu edilmişlerdir. Bu iki çalışmada da Fihrist-i Şâhân ve zeyilleri hakkında bilgi verilerek Diyarbakırlı Lebib ve Mülhem Efendilerin Zeyilleri neşredilmiştir.

Biz bu çalışmamızda 18. yüzyıl şâirlerinden Nazir'in mevcut kaynaklarda zikredilmeyen Fihrist-i Şâhân zeylini ele alacağız.

2) Nazir İbrahim ve Fihrist-i Şâhân Zeyli

a) Hayatı¹⁰

Çalışmamızda inceleyeceğimiz Fihrist-i Şâhân Zeyli'nin sahibi Nazir, mutasavvıf bir şâirdir. Asıl adı İbrahim olan Nazir, 1694'te Edirne'de dünyaya gelmiştir. Babası meşhur mutasavvıflardan Şeyh İbrahim Gülsenî'nin oğlu ve

⁶ Vahit Çabuk, "Osmanlı Padişahlarının Manzum Tarihçesi: Fihrist-i Şâhân" *Türk Kültürü Araştırmaları*, XV/2, Ankara 1976, 203-226.

⁷ Mehmet Tahir Dündar, *Solakzâde Mehmed Hemdemî Çelebi'nin Fihrist-i Şâhân'ı ve Zeyilleri (Edisyon-Kritik)*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Mezuniyet Tezi, Türkiyat Enstitüsü, no. 1427.

⁸ Orhan Kurtoglu, "Solakzâde Hemdemî'nin Fihrist-i Şâhân'ına İki Zeyl", *Diriözler Armağanı*, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2003, 317-328.

⁹ İdris Kadioğlu, "Solakzâde Mehmed Hemdemî Çelebi'nin Fihrist-i Şâhân'ı ve Diyarbakırlı Şâirler Lebib ve Mülhem Efendinin Zeyilleri", *İlmî Araştırmalar*, sayı 17, İstanbul 2004, 114-131.

¹⁰ Nazir İbrahim hakkındaki bilgiler, Divan'ı üzerinde ayrıntılı bir doktora tezi hazırlanmış olan Necdet Şengün'ün çalışmasından alınmıştır. Şâir'in hayatı, sanatı ve eserleri hakkında daha geniş bilgi için bkz. Necdet Şengün, *Nazir İbrahim ve Divanı*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk-İslam Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2006, 1-66.

dönemin ünlü kadılarından Kâmi Mehmed Efendi'nin kardeşi Müderris Şeyh Hacı Mustafa Efendi'dir.

Nazîr İbrahim, tahsilini Edirne'de tamamlamıştır. Klasik medrese eğitiminin yanı sıra bazı şahıslardan özel dersler de alarak kendisini yetiştirmiştir. Fırsat buldukça dönemin âlimlerinden dersler almayı ihmal etmemiştir. Bunlardan biri *Rûhu'l-beyân* adlı eseriyle tanınan ve daha çok Bursevî olarak bilinen meşhur âlim ve şâir İsmail Hakkı Efendi'dir. O'nun Edirne'ye gelişini fırsat bilen Nazîr İbrahim, Bursevî'yle görüşmüş ve kendisinden çeşitli dersler almıştır. Nazîr İbrahim Edirne'de tahsilini tamamlayarak bir müddet müderrislik ve Edirne mahkemesinde kâtiplik yaptıktan sonra Mısır, Babaeski, Tekirdağ, Eski Zagra, İbrâil ve Kesriye şehirlerinde kadılık veya kadı nâibliği görevlerinde bulunmuştur. Bu görevlerin hiç şüphesiz en önemlisi Mısır kadılığıdır. Nazîr İbrahim son görevi olan Eski Zagra kadılığından sonra Kesri diye bilinen ve ılcası da bulunan köyde bir tekke yaptırarak ömrünün geri kalan kısmını burada tamamlamıştır. Seksen yıllık ömrünün sonunda 1774'te vefat etmiştir. Vefatına H. 1188 tarihini veren "*Nazîrâ-yı Edib*" tamlaması tarih olarak düşürülmüştür.

Nazîr İbrahim'e ait olduğu kabul edilen eserler, genelde küçük hacimli olduklarından pek çoğuna risale adı verilmiştir. Yazdığı otuz kadar eserin çoğu özgün olmak yerine, o güne kadar yazılmış kitaplardan toplanan bilgilerin bir araya getirilmesi sonucu oluşturulmuş eserlerdir. Bu eserlerin muhtevalarını genel olarak din, tasavvuf, ahlâk, tarih, şiir ve edebiyat başlıkları altında toplamak mümkündür.

b) Fihrist-i Şâhân Zeyli

Nazîr İbrahim'in bu zeyli, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY. 424'te 97b-100a varakları arasında kayıtlıdır. Nazîr'in Divân'ı üzerinde doktora çalışması hazırlayan Necdet Şengün, kaynaklarda Nazîr'in "Muhtasar Târih-i Osmânî" isimli bir eserinden bahsedildiğini, dolayısıyla dört varaklık bu eserin bugün için elimizde nüshası mevcut olmayan "Muhtasar Târih-i Osmânî"

olabileceğini söyler¹¹. Fakat sadece 33 beyitten oluşan bu zeylin bahsedilen eser olamayacağını düşünüyoruz.

Nazîr, zeylinin başında mensur olarak eseri yazma sebebini açıklar. Buna göre Vidin Muhafızı Muhsinzâde Mehmed Paşa'nın¹² elindeki bir eserde Hemdemî Çelebî'nin "*Fihrist-i Şâhân*"ının bulunduğu, Paşa'nın bu eseri beğendiği ve Hemdemî'nin bıraktığı yerden yani IV. Mehmed'den sonra gelen padişahların da cülus tarihleriyle devirlerindeki önemli olayların anlatılmasını kendisinden istediğini ve bu yüzden eserini kaleme aldığını belirtir.

Solakzâde Hemdemî'nin 92 beyitten oluşan *Fihrist-i Şâhân*'ına Nazîr 33 beyitlik bir zeyl yazmıştır. Zeylinin baş tarafına mensur bir açıklamayla Hemdemî'nin eserini de almıştır. Fakat buraya alınan *Fihrist-i Şâhân*, 92 beyit yerine 73 beyitten oluşmaktadır. Nazîr'in elindeki nüshada 73 beyit olabileceği gibi kendisinin veya müstensihnin eseri eksik olarak kaydettikleri de düşünülebilir. *Fihrist-i Şâhân*'ın elimizdeki nüshalarından farklılıklar gösteren bu 73 beyitlik kısmı da çalışmamıza alacağız. Çünkü eserin bilinen nüshalarından birçok yerde farklılık gösteren bu metinle *Fihrist-i Şâhân*'ın da aynı zamanda yeni bir nüshasını neşretmiş olacağız.

Nazîr zeylinde, IV. Mehmed devrinden başlayarak Sultan I. Abdülhâmid'e kadar tahta çıkmış olan 9 padişahın cüluslarından ve devirlerindeki önemli olaylardan bahseder. Aruzun "*mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün*" kalıbıyla yazılan *Fihrist-i Şâhân*'a aynı kalıpla zeyl yazan Nazîr'in eserde yer yer aruz hataları yaptığı görülmektedir. Ayrıca Sultan II. Süleyman'ın cülus tarihiyle saltanat süresini yanlış veren Nazîr'in hatası, derkenarda bazı hesaplamalar yapmış olan müstensih tarafından beytin üzerinde yanlışların üstünün çizilip doğrusunun rakamla yazılmasıyla düzeltilmiştir. Bir yerde de II. Ahmed'in cülusu anlatılırken Ahmed-i Sâlis ifadesi kullanılmıştır. Bunlardan hareketle Nazîr'in eserini çok da dikkat ederek yazmadığı söylenebilir.

¹¹ Şengün, *a.g.e.*, s. 55.

¹² Burada kendisinden bahsedilen Muhsinzâde Mehmet Paşa, Sultan III. Mustafa döneminin önemli sadrazamlarından olup, 1769'da başlayan Osmanlı-Rus savaşında özellikle Belgrad ve Vidin civarında büyük yararlılıklar göstermiştir. Hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Yuzo Nagata, *Muhsin-zade Mehmed Paşa ve Ayanlık Müessesesi*, Institute for the Study for of Languages and Culture of Asia and Africa, Tokyo, 1976, s. 13-15.

Nazîr'in eserindeki ifadelerden, bu eseri 1754'te tahta çıkmış olan Sultan III. Osman devrinde yazmış olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü diğer padişahların dönemlerinden farklı olarak, III. Osman dönemini anlatırken geçmiş zaman ifadeleri kullanmayan ve Cenab-ı Hakk'ın kendisini saltanatta mesrur etmesi için dua eden Nazîr, eserini bitirecekmiş gibi kendi mahlasını da zikretmektedir. Ayrıca şairden eseri yazmasını isteyen Muhsinzâde Mehmed Paşa'nın da 1752-1756 yılları arasında Vidin muhafızlığında bulunduğu¹³ göz önüne alınırsa eserin Sultan III. Osman döneminde yani 1754-1756 yılları arasında yazılmış olduğu anlaşılır. Nazîr daha hayattayken Sultan III. Osman vefat ettiği için o da eserini devam ettirmiş ve III. Osman'dan sonra gelen III. Mustafa'yı da yine geçmiş zaman kalıplarını kullanmadan övmüştür. Hatta Mustafa Han'ı övmeye

Cülûs itdi o yetmiş bird e izzetle saâdetle

Cihânuñ hâliyâ oldur şehi bâ-lutf-ı rabbânî

beytiyle başlayarak, yaşadığı zaman itibariyle cihanın hükümdarının Mustafa Han olduğunu söylemektedir. H. 1187'de tahta çıkan I. Abdülhamid için sadece bir beyit söyleyen Nazîr, 1188'de vefat ettiği için hem I. Abdülhamid devrini anlatamamış hem de eseri bu yönüyle yarım kalmıştır. Buradan, Nazîr'in eserini III. Osman zamanında bitirdiği fakat III. Mustafa ve I. Abdülhamid zamanlarında da eserine yine kendisinin zeyilde bulunduğu anlaşılmaktadır.

Çalışmamızın sonuna dört varaklık asıl metin eklenmiştir. Metinde yararlandığımız nüshanın yazısının kötü olması sebebiyle birkaç kelime okunamamıştır. Zeylin başka bir nüshası olmadığı için okunamayan kelimelerin yerini noktalayarak geçmek zorunda kaldık. Bütün eksikliklerine rağmen yayınladığımız bu metinle birlikte Fihrist-i Şâhân'ın -eksik de olsa- farklı bir nüshası daha ortaya çıktığı için bilinen nüsha sayısı çalışmamızda dikkat çektiğimiz Safâyî Tezkiresi'ndeki nüshasıyla birlikte 13, zeyillerinin sayısı ise 8 olmuştur.

(97b) Fihrist-i Şâhân¹⁴

¹³ Nagata, *a.g.e.*, s. 13.

¹⁴ I.Ü. Kütüphanesi Ty. 424, 97b-100a.

Hemdemî nâm bir târiğ-âşinâ zât-ı sũhandân-ı alâ Pâdişâhân-ı âl-i Osmânî Sulşân Muğammed Hân aleyhi'r-rağmeti ve'l-ğufrân ğazretlerine deġin Őiġġat üzere nazm idũp maġrũse-i Vidin muġâfĩzĩ Muġsin-zâde Meġmed Paşa yesserallâhu mâ yeŐâ' ğazretlerinũñ mecmua-i laŐiflerinde meŐŐũre olup bu dâileri Vidin ġazasına ibtilâ ile dâimâ ġuzũrlarında bulunmaġı ibrâm ve ilgâġları olup kemâl-i meveddet izhâr buyururlar idi. Bir ġũn mecmũaları ellerinde mũlâġâtda Fihrist-i Hemdemî-i merġũmũ irâe buyurup badehu gelen Őehriyânũ daġi beyân olunmasını bu dâilerine kemâl-i luŐfile tenbih-ġũne-i iltimâslarĩyla keŐide-i silk-i taġrĩr olunmaġa vesile olup kemâl-i Őiġhat üzere tevârih-i baġiyyeden her biri alâ ġaddihĩ taġrĩr olundu. Vemâllâhu't-tevfĩġ bi-yedihi ezminetũ'-taġġĩġ.

(98a)

1. HâŐâlardan emĩn eyle ilâhĩ âl-i Osmânĩ
Ki ġıldıñ anları luŐfuŐla İslâmũñ nıgehbânĩ
2. Bu nesl-i pâk ile dĩn-i ġabĩbũñ taġviyet buldı
Őeref-baġıñ oldu dĩne bunlarınũñ âyĩn ũ erkânĩ
3. İdĩndũm bunların târihlerin diġġat ile malũm
Getũrdũm nazma luşf-ı ġaġ ile Fihrist-i Őâhânĩ
4. Ola tâ herkesũñ malũmũ târih-i ŐehenŐâhân
Gele her sũz ki nazma olur anũñ ġĩza imkânĩ
5. ġamunũñ evveli sulşân Osmân bin ErŐuġrul
Ki oldur cũmleden evvel ġoyan resm-i cihânbanĩ
6. Alâeddĩn-i Selġũki idũp Őabl u alem irsâl
Muġaġġaġ altıyũz Őoġsan Őoġkuzdur huŐbe ũnvânĩ
7. Yĩgirmĩyle yedi yıl salşanat sũrdĩ adâletle
Bu devletde bu vaz itdi heme tertib-i dĩvânĩ
8. Cihân-ı bĩ-beġâdan azmĩle ol server-i âlem
Yirine ġordĩ lâyĩġ oġulu sulşân Orġanĩ
9. Cũlũs itdi yedi yũzle yĩgirmĩ altı sâlinde
Saâdetle otuz beş yĩlda zeyn itdi bu dũnyâyĩ
10. ġazâyâ Őarfile evġâtını ol Őurmadĩ aŐlâ
Musahġar eyledi tedricile eŐrâf-ı bũldânĩ

MÜCAHİT KAÇAR

11. Bu gülzâr-ı fenâdan ol da itdi âkıbet rihlet
O serv-i bâğ-ı şevket itdi uqbâyı hıramânı
 12. Cülûs idüp yirine oğlu Ğâzi Ħan Murâd anuñ
Tamâmen Rum ilin fetğ itdi açdı kâfiristânı
 13. Cülûsına yediyüz dağı altnıy bir olur târih
Budur el-ğak selâşinüñ şeci-i merd-i meydânı
 14. Otuz bir yıl sürüp devlet gazâ yolında ser virdi
Şehâdetle o server Ğâsıl itdi kurb-ı Rağmânı
 15. Şehid oldı çü o sulşân-ı Ğâzî asker-i İslâm
Cülûs itdirdiler ol demde oğlu Yıldırım Ħanı
 16. Serîr-i salşanatda eyledi on dört yılı tekmiñ
Sekiz yüz beşde âhir itdi terk-i âlem-i fânî
 17. Süleymân Begle Mûsâ Beg sürüp bir nice dem devlet
İkisi de atup şutdı bulup hâlice meydânı
 18. Sekiz yüzle on alnda zuhûr itdi Muğammed Ħan
Tegallûp eyleyüp def eyledi gavğâ-yı ihvânı
- (98b)
19. Sekiz yıl müstakillen pâdişâh oldı idüp rihlet
Sipâriş itdi oğlu Ħan Murâda cümle erkânı
 20. Cülûsuna sekiz yüzle yigirmi dört olur târih
Olupdur Ħan Murâd-ı evvele bu ismile sâni
 21. Karâr itdi otuz yıl altı ay devlet sarâyında
Gazâlar itdi küffâra çeküp şemşir-i bürânı
 22. Tamâm oldı anuñ da devri rihlet itdi dünyâdan
Koyup Sulşân Muğammed Ħan-ı sâniye bu meydânı
 23. Cülûs itdi sekiz yüz elli beşde o şeh-i âdil
Otuz bir yıl cihânda Kerr ü ferle sürdi devrânı
 24. Budur İstanbul'u fetğ eyleyen Ğâzî Muğammed Ħan
N'ola ecdâdına Ğâlib olursa şevket ü şânı
 25. Cihândan def ü refe himmet itdi zulmet-i küffri
Ziyâ-yı seyfile rûy-i zemini kıldı nûrânı

26. İrüp pâyâna ömrü ol dahi azm-i behişt itdi
Yirini oğlu Sulşân Bâyezide gördü erzâni
 27. Sekiz yüz seksen altıda cülûs itmişdir o reşad
Odur Çakğ'ıñ velisi andadır esrâr-ı pinhâni
 28. Anuñ dahi zamânunda nice fetğ ü fütüğ oldı
Kırup küffârı icrâ eyledi âyin-i sulşâni
 29. Otuzla hem iki yıl pâdişâh oldı cihâna o
Ferâgat itdi âhir terk[ile] bu dâr-i ağzâni
 30. Yerin Sulşân Selime eyledi teklif son demde
Bilürdi kimseye bâki degüldür çarh-ı gerdâni
 31. Cülûs itdi şokuz yüz on sekizde çünki ol gâzi
Şecâatde n'ola tercih olunsa cümleye anı
 32. Alup Mısr'ı sefer kıldı Acem mülkine ol server
Şikest idüp kaçurdi Çaldırân'da şâh-ı İrânı
 33. Sekiz yıl hem sekiz ay salşanat aña rûzi
Koyup gitti yerine âkıbet sulşân Süleymânı
 34. Cülûsuna şokuz yüz hem yigirmi altıdır târih
Vilâyetler musahhar eyledi arturdi unvâni
 35. Süleymân Han-ı Gâzi mülk-i uqbâya sefer kıldı
Selim Han'a müyesser oldı bu mülk-i Süleymânı
- (99a)
36. Edirne câmi mezkûr olur nâm-ı şerifiyle
Anuñ bir mişli yoğdur âlem içre kim ola şâni
 37. Cülûsuna şokuz yüz yetmiş ile dört olur târih
Budur bu nesl-i pâkin çakğ budur sulşân-ı zî-şâni
 38. Zamânında bunuñ Kıbrıs gibi bir ülke fetğ oldı
Bunuñ şemşiri küffâr-ı Freng virdi hûsrânı
 39. Sekiz yıl hem beş ay ol server-i âlem sürüp devlet
Sefer kıldı cihândan mesken idüp bâğ-ı Rivânı
 40. Anuñ mesned-nişini Han Murâd-ı şâlis olmuşdur
Budur cümle selâşinüñ reisi ehl-i irfânı

41. Şokuz yüz hem dañi seksen iki [yıl] geçdi hicretten
Cülûsıyla müyesser oldu aña tağt-ı sulşânî
 42. Olup sâbit-ka-dem tağtında zağmet çekmedi ašlâ
İdüp serdârını irsâl alup Tebrîz ü Şîrvânî
 43. Yigirmi yıl sekiz ay âleme gükm itdi adl ile
Koyup gitdi o dañi âkıbet bu köhne evvânî
 44. Anuñ da oğlu kim Sulşân Muğammed Ħan-ı sâlisdür
Cülûs itdi biñ üçde oldu cârî emr ü fermânî
 45. Bu devletde budur Sulşân-ı Ğâzî Fâtîğ-i Egri
Kıran küffârı ser-tâ-pâ idüp ceng-i firâvânî
 46. Şokuz yüz altmış üç gün salşanat sürdi idüp riğlet
Bu mihmân-hânenüñ bir kaç gün oldu ol da mihmânî
 47. Geçüp anuñ yerine adlile Sulşân Ağmed Ħan
Yeniden itdi iğyâ gâk bu kim âyin-i Osmânî
 48. Cülûsı hicretüñ biñ on ikisinde olup vâki
Aña bu salşanat oldu Ħudânuñ luş u iğsânî
 49. Zamânında Anâşol mülkinüñ ešrâf u eknâfın
Celâlî eşkiyâsı cümleten itmişdi tâlânî
 50. Tevekkül eyleyüp Allâh'a itdi bir kulın irsâl
Geçürdi tîğ-i kâhrından serâser ehl-i şuğyânî
 51. Hükümet kıldı on dört yıl dört ay eyledi riğlet
Cülûs ittirdiler anuñ yerine Musşafâ Ħanî
 52. Müyesser oldu aña gerçi fer ü tağt-ı sulşânî
Ne gâl ise o üç ay üç gün itdi
 53. Cülûsı biñ yigirmi altıda vâki idi anuñ
İdüp gavğa-yı âlemden ferâğat çekdi dâmânî
- (99b)
54. Anuñ ardınca Osmân [Ħan]-ı sâni pâdişâh oldu
Çaķıkâatde budur bu Ħanedânuñ şîr-i garrânî
 55. Cülûsı biñ yigirmiyle yedide vâki olmuşdur
Olup dört yılla dört ay on gün [anuñ] cümle devrânî

SOLAKZÂDE HEMDEMÎ'NİN *FHİRİST-İ ŞAİHAN*'INA NAZİR'İN ZEYLİ

56. Gazâ yolına bezl-i himmet itdi ol şeh-i Gâzî
Cihân-serverligin isbât ile gösterdi burhânı
57. Ne çâre neylesün ammâ ki bahtı olmayup yâver
Cihândan almayup kâim felek kıldı hebâ anı
58. Bu gâlet çün zuhûr itdi kamunun ittifâkıyla
Cülûs itdirdiler tekrâr Sulşân Muşşafâ Han'ı
59. Ne ibretler ne gavgâlar olupdur biñ otuz birde
On altı ay zamâne gösterüp rüy-i perîşânı
60. Müşevveş oldı çün ağvâl-i âlem gördiler âhîr
Gelüp cem oldılar bir yer[e] cümle devlet erkânı
61. Cülûs itdirdiler Sulşân Murâd-ı rübî ol dem
Umûr-ı salşanat buldı yine evvelki mizânı
62. Geçüp tağta biñ otuz ikide ol Hüsrev-i Gâzî
Bu devlet oldı ol şah-ı güzîne luşf-ı Rabbânî
63. Mahâbetde şalâbetde olup ecdâdına gâlib
Budur sağıb-ı kırânı âlemün Sâim u Nerîmânı
64. Adûnuñ kesdi ırkın eşkiyâdan intikâm aldı
Elünden o görûhun hiç biri kurtarmadı cânı
65. Edüp izhâr-ı kuvvet fitne-i devrâna sed çekdi
Sezâdır aña dirlerse eger İskender-i şânî
66. Revân ile alup Bağdâd'ı kahr itdi Kızılbaş
Kılaydı sağ eger alur idi İrân u Tûrân'ı
67. Cihânda on yedi yıl kâmurânlık eyleyüp âhîr
Nihâyet buldı emr-i Çak ile anuñ da devrânı
68. Cülûs itdi qarındaşı yerine Han İbrâhîm
Bunuñ da oldı heft iklime câri emir ü fermânı
69. Olup biñ kırık şoğuzda aña rûzî tağtı Osmân'ın
Getürdi şadre âhîr rûzigâr ol Zill-ı Yezdân'ı
70. Bi-ğamdillâh zamânında Giridle Çanya fetğ oldı
Azağda göd Çazağlar şutdılar semt-i Gizirânı
71. Şoğuz yıldan üç ay eksük gükümet eyleyüp âhîr
Ferâğat itdi aña keşf olup bu sırr-ı vicdânı

72. Naşib oldı aña âhîr şehâdet neylesün mazlûm
Ne çüre bu işe çün tâ ezel taqđır-i Rabbânî

(100a)

73. Anuñ ferzend-i âlîşanı devletle saâdetle
Geçüp evreng-i şâhiye müşerref kıldı divânı
74. Cülûs-ı Ħan Muğammed eyledi âsûde dünyayı
Didi târihin erbûb-ı nazmuñ bir sühândânı
75. Odur Ħünkâr-ı Gâzî pâdişâhânun ser-efrâzı
Dilim medhinde kâşîrdır o sulşân ibn-i sulşânı
76. Semiy-y-i fâhr-i âlem şehriyâr-i adel ü Ekrem
Şehenşâh-ı muzaffer vâris-i mülk-i Süleymânî
77. Sûvâr olsa eger rahş-ı hümâyûna şanurlar hep
Esed burcına tağvil eylemişdir mihr-i rahşânı

[Zeyl-i Nazîr]

78. Nazîrâ çün Muğammed Ħan hitâm itmiş
Cenâb-ı Hemdemî tağrîr ile Fihrist-i Şâhânî
79. Velî sonra gelen şâhânî zikr-i ĥayrile bir bir
Temâm eyle tevârih-i güzîn-i âl-i Osmânî
80. Muğammed Ħan adâletle cihânî eyleyüp mamûr
Niżâmı bulmuş idi devletinde âlem-i fânî
81. Cülûs esnâlarında gerçi olmuşdır biraz fetret
Adâletle anı defa idüp tedbir-i âsânî
82. Cülûsı biñ ile elli yedide vâkı olmuşdur
Adâletle o kırk yıl sürdi tağt üzere devrânî
83. Fenâ bezmini âhîr ol dahî terk idüp gitti
Behişte ola vâsıl luşf-ı Çak'la ol kerem kânî
84. Yirine geldi ol demde Süleymân Ħan saâdetle
Hemân ancak o altı¹⁵ yıl cihâna şehriyâr oldı

¹⁵ Müstensih tarafından derkenârda hesaplamalar yapılmış ve altı kelimesinin üzeri çizilerek üç rakamı yazılmış.

SOLAKZÂDE HEMDEMÎ'NİN *FİHRİST-İ ŞAHAN*'INA NAZİR'İN ZEYLİ

85. Biñ yüz dördte¹⁶ oldu färîg-i mülk-i Süleymânî
Cülûsı biñ ile ÷oksan sekizdir kıl hesabını
86. Yerine geçdi sulşân Ağmed-i şâlis saâdetle
İki yıl sürdi ol da pâdişâhlik ile devrânı
87. demde Muşşafâ Han gelüp zib-i cülûs iddi
Ol oldu şevket ile şehriyâr-ı âlem-i fânî
88. Gazâya mâil idi çok gazâlar eyleyüp âhir
Cihâd-ı nefsilâle gitti cihândan ol kerem kânî
89. Sitemler çekdi dest-i eşkiyâdan âh u zâr ile
Fenâsın bildi dünyânın beğâda bula iğsânı

(100b)

90. Cülûsı biñ yüz altı salşanat ancak ÷okuz yıldır
Mekânı cennet ola anda ide zevk-i rûhânî
91. Yerine biñ yüz on beşde geçüp şehzâde Ağmed Han
Cülûs idüp saâdetle cihânın oldu sulşânı
92. Anuñ dañı zamânında nice fetğ u fütûğ oldu
Gazâlar eyleyüp kenâra çekdi tîg-i bürrânı
93. Mora aşasınıñ cümle kılâm aldı adâdan
Acemden aldı Tiflis ü Revân Tebriz Hemedânı
94. Cihâd-ı fi-sebîlillâh idüp ol Gâzî-i âdil
Cihâd-ı nefsilâle ol dañı terk iddi bu devrânı
95. Serencâmı acebdür dest-i adâdan neler çekdi
Beğâda ola Çakkuñ maẖhar-ı elşâf u iğsânı
96. Yirine geçdi Sulşân Muşşafâ Han-zâde Mağmûd Han
Cülûsı oldu biñ yüz kırk üçünci sâl-i Osmânî
97. Aşa kalasın aldı hem Belîgrâdı adüvlerden
Cezâlar eyleyüp hayrâta maşrûf idi her anı
98. Dañı yigirmi beş yıl pâdişâh oldu bu dehre
Adâletle sürerken salşanat tağdir-i Sulşânı

¹⁶ Müstensih tarafından derkenârda hesaplamalar yapılmış ve dört kelimesinin üzerine iki rakamı yazılmış.

99. Şehid oldı düşüp atdan gelürken cumadan bir gün
Behişt içre göre elşâf u iğsân-ı firâvânı
100. Anuñ dañı qarındâşı geçüp yerine Ħan Osmân
Cihânuñ ol dañı oldı adâletle nigebânı
101. Cenâb-ı Ħan-ı Mağmûduñ mübürek câmin evvel
Temâm-ı vaqfın itmâm ile oldı vâkıf-ı şânı
102. Şecâatde aña Rüstem Nerîmân olamaz hemtâ
Adâletle olup eslâfa gâlib çevket ü şânı
103. Ħaşâlardan emîn ola Nazirâ görmeye ekdâr
Cenâb-ı Kibriyâ mesrûr ide dâim o sulşânı
104. Cülûs etmiş sekiz meh üç yıl oldı tağt-ı şâhanda
Fenâ sulşânlığın terk ile gitdi ol kerem kânı
105. Cülûs itdi yerine ibn-i Sulşân Ağmed-i Gâzi
Cenâb-ı Muşşafâ Ħan oldı bu dehrün nigebânı
106. Cülûs itdi o yetmiş birde izzetle saâdetle
Cihânuñ hâliyâ oldur çehi bâ-luşf-ı Rabbânı
- (101a)
107. Gazâya meyl ile bâb-ı cihâdı açdı şevketle
Netice hayr ile mesrûr idüp Bâri o sulşânı
108. Ħudâ-yı lem-yezel adl ü adâlet eyleye iğsân
Gazâlarla muammer eyleye Bâri hemân anı
109. Yüz seksen yedi içre azîmet itdi uqbâya
Acâib gâl ile geçdi anuñ bil-cümle devrânı
110. Yerine İbn-i Sulşân Ağmed-i Gâzi saâdetle
Cülûs itdi o dem Sulşân Ğamid-i luşf-ı Rabbânı

Abstract

**NAZİR'S APPENDIX TO *FİHRİST-İ ŞAHÂN* OF
SOLAKZÂDE HEMDEMÎ**

Fihrist-i Şâhân of Solakzâde Hemdemî comprises history of Otoman Sultan's accession to the throne and important events from I. Osman's period to IV. Mehmet. At the following terms, poets had been explained sultans from IV. Mehmet to self term by way of appendix. The one of these is Nazîr who poet of XVIII. Nazîr had been explained Ottoman sultans and important events from IV. Mehmed to I. Abdülhamîd at the his appendix that entreated this study

In this study, after we informed about *fihrist-i Şâhân* and his appendixes, we acquainted Nazîr's appendix. At end of study, the transcript text is presented.

Keywords: *Fihrist-i Şâhân*, appendix, Hemdemî, Nazîr



